Контрольный экземпляр

IАЬДАЛ-СОВЕТАШТА!

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 25 МАЙ, 1989 ШУ. ★ № 62 (7720). ★ Мах 3 кеп.

ТАХАН МОСКВЕ ХЬАЕЛЛ СССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТИЙ СЪЕЗД

Депутаташа дувц

Хьаьнала къахьега!

Сага фактор керттера лоархI карте, хIана аьлча, дерригa сагах тийша доландаь. Шоай декхарех дика лоархIабеш, хьаьнала къахьегаш дукха нах ба вайца. Бакъда, хIанз а царна юкъе нийслу къаьнарча оамалех бовлаьза бола кулгалхой, иштта цхьабола Іолхлой а. Масала, хьожаргда вай юрташка. Цхьаккха социально-культурни Іалашо яц. Наьсарен а МагIалбика а районашка цхьайолча юрташка чуйиллаьц радио, газ, хий, хIаьта хьалгьаьц эшача боаране школаш, культура Щеош, банеш, иштта телефонни бувзам бац. ТIой-Юрт санна йолча йоккхача юрта яц е клуб, е культура ЦIа, Экажкъонгий-Юрта кхаь сменагIа дешаш да бераш, хIаьта ер ткъаь итт шу да шин Ачалкхен Дабий-Юртен хий доацаш нах багIа. Цу шин района дукхача юрташка яц деша даха ха кхачаьза долча берий, медицински гIо дара, наха бытовой гIулакхаш дара эша учреждени.

Ховш ма хиллара, тахан СССР халкъа депутатий съезде гуллургба керда хержа депутаташ. Укхаза газет дешараша сога хаттар дала тарлу: халкъа депутат хье хиларга хьежжа, фу уйлаш йолаш вода хьо съезде, малагIа декхараш да харжархоша хьона хьалхашка оттадаьраш? Эггара хьалха пу халкъа депутатий съезде гIоттаде дага ва со Назране медицински училище хьаеллара, керда, хIанзарча ханара автовокзал хьалъяра, МагIалбике спорта Дворец, 600 моттиг хургйола кинотеатр, Экажкъонгий-Юрта 720 дешархочоа лаьрхIа йола школа, ТIой-Юрта культура ЦIа хьалдара дешаш. ХIаьта хьанзле вай министерствашка гIолла дийцад аз Ачалкхен Дабий-Юртен хий чудилийтара гIулакх. Из кастта вIаштIехьдаргда аьнна хет сона. Иштта Іаьлий-Юрта газ чуйилийтара гIулакх а. Геттара во да районашка наькъаш. Дукха ха йоацаш цу гIулакха бехктокхамерча хьакимашца къамаьл хилар са. Цар шоаш бехке бац, йоах, техника яц яхаш. Цар сона тIадиллад, шоай кулгалхошта тIа а ваха, из техника яккхара доп.

Советски наьха вахара ерригa оагIонаш хьалхьоаьй перестройкас, демократизаци гласности дегIаккхувлара процессо. Хьалха ала йиш йоацаш чукъийлар, хIанз майрра дувца бокъо еннай вайна перестройко. Цхьаккха хIама къайла ца кухьаш, ше долчча тайпара дувца а наьха хьашташ дииза къоачашде а хьожаргва со СССР халкъа депутатий съезда балха юкъе айса дакъа лоацача хана.

М. ДАРСИГОВ,
МагIалбика района «Алханчуртский» совхоза бригадир-арендатор, СССР халкъа депутат.

ЛоархIаме съезд

ЧIоагIа лоархIаме я хIанз хургйола СССР халкъа депутатий съезд. Вай мохк дIахо мишта бахаргба дувцаргда цига. Дукха проблемаш Іайнай общество. Шедар съезде къоасталой тамаш а я, цхьабакъда, цхьадола кхоачамбоацараш дIадахара цига ваIад ергья, аьнна, хет сона.

МоллагIа закон юхмаччахьа даккха иив болаш ба хIанз бюрократаш. Цудухьа, законо дIадехар цар деш ца хилча, уж бехктокхаме оза йиш хургйола решенеш съездо тIаэцарга догдоах аз. ХIана аьлча, перестройкана чIоагIгIа эшаш да из. Советий бокъонаш а шеръе езаш я вай. ХIанз района дай дукха ба. Цудухьа лостам а бац. ХIаьта района доал деш къаьстта исполком хила еза, цунна дикагIа довз наха эшар а царна Іаткъаш дар а. Таханарча дийнахьа райисполкоме чIоагIдаьр, горисполкомо хувцаш моттигаш нийслу. Масала, продовольственни тика хьайийллай районе райисполкомо яьча решенегIа. Уж тикаш тоъаш йоацандаь, цу гIулакха геттара раьза бар Старопромысловски районера нах. ХIаьта, горисполкомо из тика дIа а къайла, цига оптови тика е лаьрхIар. Нийса дий-те из? Ший района доал деш къаьстта исполком хилча дикагIа дIадоахалургда цигара кхоачамбоацараш. ХIаьта, уж дукха а да. Подвалашка хиш латташ 60 цIа да, хIанз-хIанз чухарца мегаш 22 цIа да, культурно-спортивни гIулакхаш а во леладу районе.

Къамашта юкъера гIулакхаш а дувца дезаргда съезде. Вай республике уж во да ала йиш еце а, амма геттара эшаш дар бакъдар дувца Къулбаседа-Кавказа истори, сталинизма жертвашта памятник оттаде дезар.

Дика Іаьдалаш, традицеш я вайнаьха. Уж къоначарна йиц ца ялийта, уж кхы а йIаьхегIа хилийта хьажа деза вай. доккхагIдараш.

Ерригa проблемаш къоастае вIаштIехьдаргдац съезда, хIаьта а чурча политика керттера лостамаш белгалдаха деза цо, сона хетачогIа. ВIаштIехьдоале, съезде цу дерригнех дувца лаьрхIад аз.

Халкъа боккъонца бола викалаш ба Нохч-ГIалгIай делегаценa чубоагIа депутаташ. Хьаькъал долаш а шоашта бакъахьа хетар дувца ховргдолаш а нах ба уж. Царна юкъе белгалбе лов сона Хаджиев Саламбик Наибович, Магомадов Лаьча Добачевич, Дарсигов Мувса Юсупович, Айдамиров Абузар. Халкъо тхоашта тIадилла гIулакх дизза кхоачашде хьожаргда тхо дерригаш.

Е. НЕМЦЕВ.
СССР халкъа депутат.

ХIара шера итташ эзараш хьаьший боагIа Москве вай мехка массе миІингера а довзол арахьара а. Уж берригаш а укхаза столица центре кхоач.

СУРТА ТIА: ЦIе майда. П. НОСОВА сурт. (ТАСС фотохроника).

ДЕМОКРАТИ КIОАРГЬЕШ...

Укх деношка хиннача хоржамашка дукхагIа болча наха лайра МагIалбикерча школа хьехархо Фаргиев Ахьмада Хьамзат СССР-а Лакхехьарча Совете шоай викал хилар. Из съезде дакъа лаца Москве дIаводаш тха корреспондента М. Угурчиева цунга массехк хаттар дир.

Корр.: Демократи, гласность кIоаргъе гIертараштен перестройкана духьалболчарнен юкъера къовсам чIоагIбелча санна хет хьона, е из лаьгIбеннаб аьнна хет хьона?

Фаргиев: Къовсам геттара а чIоагIа ба. Бюрократе шийна могар деш духьале ю.

Корр.: Хьамзат, хIанз дуккхача депутаташа йоах СССР-а, республикай, Лакхехьарча Советий, областной Советий председателаш кхаж тоссаш харжа беза. Хьона фу хет цох?

Фаргиев: Из гIулакх ше ма дарра хьаллоац аз а, хIана аьлча цо демократи шер а кIоарг а ю. Кхаж тоссаш уж хоржаш ца хилча фу демократи хул, из форма хийца, ше хьалха хинна бюрократи хургья.

Корр.: Съездо малагIа хувцамаш дар лов хьона?

Фаргиев: Аз дог доах, хIанз мукъагIа вай мехка массане а бокъонаш, къаьстта къамий бокъонаш цхьатарра хилар, хIанз мукъагIа вай правовой паччахьалкхе хилар.

Корр.: Хьамзат, хьай харжархой хьашташ кхоачашде хьажа везаш ва хьо: Фуд Іа эггара хьалха де лерхIар?

Фаргиев: Сона лов съездо сталинско-бериевски режимо яьча репрессех Іазап эзача халкъий бокъонаш йизза меттаоттаяр. Из дош айдара а къовстадара а сай низи хьинари кходергдац аз.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума заседани

23 мае КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела М. С. Горбачева председателал а деш СССР Лакхехьарча Совета Президиума заседани хилар.

СССР Лакхехьарча Совета порученега хьежжа, цига дийцар СССР халкъа депутатий съезда заседанеш кийчъелта вIаштIехьдаккхарца дувзаденна дола дешаш. Цига съезд а керда хоржаргйола СССР Лакхехьара Совет а хьажара СССР халкъа депутаташа тийна предложенеш теркал а еш оттадаь цхьадола документаш юкъедахьа лаьрхIад.

ТАСС.

Теоретически конференци

Укх деношка КПСС Грозненски горкома марксизма-ленинизма университета актови зале ший болх дIаболабир «Культура, саг, гуманизм» яхача теоретически конференце. Из кийчъяьй «Даймехка а дунен а культура теореи истореи методологически проблемаш» яхача РСФСР Минвуза проблемай совето, Къулбаседа-Кавказски лакхерча школа Іилман центро, СССР философски обществаи политически Іилмай Советски ассоциацеи Къулбаседа - Кавказски отделенеша, Нохч-ГIалгIай а Ростовски а университеташа.

Іилман форума юкъе дакъа лоацаш ва вай мехкара бІаь совгIа специалист-обществовед.

Конференци хьэйийлар ЧИГУ ректора, профессора В. А. Кан-Калика.

Конференце доакъошхошка моаршал а хоатташ къамаьл дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретара С. М. Бековс.

Цул тIехьагIа къамаьл даьча СССР философски общества Къулбаседа-Кавказски отделене председатела РГУ профессора Е. Я. Режабака хьакхайкадир конференце балха керттера лостамаш: «Гуманизма проблемаш: теоретически лардаши практикага бовлари», «Саг тайп-тайпарча Іилмай тохкама объект санна», «Къаманчун, классовичун, эдамлен юкъарчун культурера соотношенеш».

Хьалхарча пленарни заседане чIоагIа теркам тIаозаш яр Уральски Лакхерча партийни школа профессора В. Е. Кемерова, СССР Іилмай Академе естествознане а техника а исторе Института керттерча специалиста Н. С. Злобина, ЧИГУ доцента С. Б. Виситаева, иштта конференце кхыча доакъошхоша яь докладаш.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме

Июнь бетта Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума заседане дувца лаьрхIад «Исторе а культура а памятникаш лорадарахи царех пайда ийбарахи» дола РСФСР Закон Нохч-ГIалгIай АССР-е кхоачашдарах дола дош. Оаха дех исторе а культура а памятникаш лорадара йолча общества членашкара республике бахача нахагара революце, граждански а Сийлахь-боккхача Даймехка а тIемай турпалашта, хетадаь дола, исторе, культура памятникаш малагIча хьал тIа да, кагирхошта кхетам луча царех фу пайда эц дувцаш Президиуме язделга, хIаьта иштта из болх тоабара хьакъехьара шоай предложенеши замечанеши хьайийталга а.

НИЙСА НИКЪ ЛАЬЦАБ

Дика дIаболабаьб «Назрановский» совхоза Аьлтий-Юртарча шурий-товарни ферма хьайбаш леладераша укх шера болх. Из да арендa юкъейоалаярах хьахиннар. ТIеххьарча хана хоалуш лакхъеннай къахьегамен производственни дисциплина. ДикагIа кхоачашъе болабеннаб ден распорядок. Хьайбаш кхоаб оттаяьча рационага хьежжа. Цудухьа тIакхийттай хьайоаккха шура, лохденнад цунга дIададар. Масала, соакха хьалхарча квартала план 449 тонн йолаш, 419 тонн шура мара яьккха еце укх шера хьалхарча квартале планал тIех 12 тонн шура яьккхар укхаза.

— Хьайбай боахам дегIабоалабар сихдара укх шера арендни подряд юкъе а йоалаяь, къахьегаш да тхо, — йоах ферма зоотехника Бекмурзиева Мухьмада. — Арендага тхо довлалехьа, дукха уйла е йийзар тха. Болхлой хьагул а баь, цу хьисапе болх вIаштIехьбаккхарах дийцар тхона района специалисташа, цох лаьца шин кIира занятеш а хилар. Хийцца эла йиш я, цо лакхбаьб хIара болхлочун бехктокхам, сакхетам аьнна. ХIанз, цхьан саго къахьегама дисциплина телхаяц. Цхьаькха цхьа хIама а да са укхаза ала безам болаш. АрендагIа доахан, тракторaш, кхыйола инвентарь оаха хьаэцарах пайда хургбац. ХIана аьлча, хьайбай боахаме керттера дар доакъар да. Ховш ма хиллара, хьайбай продукташ яхарен паччахьалкхенга йохкарен планаш хьнал хьалха кхоачашъе аьттув боал доахан дика кхоабаш хиларах. Газет дешараша укхаза сога хаттар дала тарлу: ферме мишта латт доакъар Іалашдара гIулакх аьнна? Сога хьэттача, во латт. Доакъар Іалашдара лаьрхIа кийчъяь бригада я совхозе. Царца тха договор дале а, цар из деззача тайпара кийчдац. Нагахьа санна, совхозо арендагIа лаьтташ тхона хьалоре, оахош тхоашта Іалашдергдар доакъар, иштта эшаш йола культураш а дIаювргьяр. ХIанз санна хIара килограмм доакъарах ахча тела дезаргдацар.

Дика цех я ферма коа. Цига кийчдаьчул тIехьагIа мара дIадиллац укхаза доакъар. Аьтача тайп-тайпарча доакъарех концентраташ, стандартни доаца баьцадааараш, сом, тух, микроэлементаш а етташ кийчду из.

Фермера зооветеринарни специалисташ шоай декхарех дика лоархIабеш хилар хьахьокх укх факташа а. Карарча шера цхьа етт Іаьхаря бисабац ферме. БІаь Іатта тIехьа бІаь Іаьса хьалкхеду.

Шоай хан-ханнахьа хьайбашта профилактика еш, маьхий детташ, кхы тIа де деза зооветеринарни гIулакхаш цар дарах, цамогаш а хинна специалистийи болхлойи бехкагIа цхьа бежан тIерадаьннадац.

Иштта боккхача лоархIаме да укхаза доярокаши доаханга хьожаш бараши шоай низах тешаш хилар. Доярокашта юкъе яьржача социалистически яхье эггара овсарегIа къахьегаш ба Сагова Роза, Плиева Райхьант, Кариева Іашат. Масала, укх шера биъ бетта хIара кхоабача Іаттагара план 759 тонн йолаш Сагова Розас 1486 килограмм шура яьккхар. Цо санна шоай планаши тIайийца декхараши хьанал хьалха тIеххоачашдеш хьабоагIа лакхе вай хьоабаь йоккха балха опыт йола доярокаш.

— Дерригa сагах тийша долга кхетадеш да тхо, — йоах зоотехника М. Бекмурзиева. — Цудухьа царна эшараш хилийтара тхоай низ дIаккхоачар деш а да: Цхьабакъда, хиланза даргдоацача промышленни товаращцеи кхачан продукташцеи хьайбаш леладераш Іалашбара йоакхо еш бац Назрановски района кулгалхой. Шийтта дезал бах тха ферма коа. Тика тIа уж болхаш хилча геттара гаьна баха безаш хул цар. ХIара кIира шозза аха еза автолавка шин бетта цкъа йоагIа.

Ч. МАГОМЕДОВ.

Харжархой лоIам

НАЬХА ДАГАРА

СССР халкъий депутаташа харжархошта хьалхашкара шоай декхараш дика кхета а деш, уж кхоачашдара шоай низ дIа мел кхоачар дергда, аьнна хет сона. Уж хьажа безаш а цар бІарг дIакхача безаш а Іаламате дукха моттигаш я. Цеха кулгалхо хиларах тарра, сона а болхлошта а хеташ дар укх тайпара да: нийса дале а деце а оаха аьннар чакхдала деза, яхаш лакхе латтараша дувцаш дар цIендаь дIадаккха деза. СССР предприятех (объединенех) долча Законага хьежжа, конторски болхлошкара хьа а даьккха, производствах дог лазаш, шоаш цун дай а лоархIаш, хьаьнала къахьегаш барашка дIадала деза доал. Цхьан даьнъе из де йиш я къахьегама коллектива СоветагIа гIолла.

Ховш ма хиллара, самофинансированеи йиззача хозрасчетеи хьалашка болх беча коллективай керттера декхараш да потребителашта поставкаш яра договорни декхараши госзаказаши кхоачашделга. Долче, тхона керттерча даькъе эпаш дар да материально-технически Іалашо елга тоадар. Уж проблемаш къестаеча СССР халкъий депутатий оагIонгахьара тхоашта доккха новкъостал хургхиларах шеко йолаш дац тхо, хIана аьлча уж наха шоай лоIамагIа хержа ба.

Хьалха дIанхача шерашка санна, наггахьа мара харжархошта гуча ца боалаш, цар дог-уйла ца довзаш хила йиш яц уж. Нахаца дIайийна хила беза халкъо хержараш. ТIаккха цар вIаштIехьдаргда тIехьа кхаж тессарий хьашташ дизза кхоачашде а шоайх бенна тешам боа ца бе а.

М. ПАРАГУЛЬГОВ,
Нохч - ГIалгIай химически завода пластмассови изделей цеха начальник.

Закон эш

Наьха тешам беннарий дегашка доаллар дика кхетаду аз. Эзараш наказаш да цар кхоачашде дезаш, дуккха хала дешаш да цхьан кога тIа даха дезаш. Царех цаI — аренда.

Халкъа боахама дерригаш хIана дац, аьнна, долча доакъошка йолаш я из форма. Цхьабакъда, цо ше лаца йоагIа моттиг боккъонца дIалаьпай аьлча нийса хургдац. Къаьстта юртбоахамерча арендах аргда аз. Цох лаьца дувца аттагIа да сона, хIана аьлча со се совхоза арендатор ва.

Лаьтта хьа а ийца, се санна бола кагий нах вIашагIа а теха, болх дIаболабаьб аз. ХIанзле дIадийннад генараш, хьажкIаш, люцерна, тайп - тайпара агротехнически гIулакхаш чакхдаьхад кхашка.

Цхьабакъда, долаш да цIаккха са керта чура дIа ца доала дош. Из — айса пачхахьалкхенгара ийцача а дIахо эпа езача а техника маьхаш. Уж Іаламате доккхий да. Тракторах, автомашинах дувцаргдац аз, мишта кхетаде дезаш хIама да культиваторaш, дискаш, лафеташ ши-кхо эзар сом доакхкаш я яхилга? Цу тIа IотIатоха амортизационни маьхаш. Со-м, шек а ваьннав, цу айса хьахьоарчадаьча декхарах хьалвала низ кхоачаргбий-те са, яхаш.

Цудухьа тахан дIайолалуча СССР халкъа депутатий съездага дехар де лов сона: шоашта могар де арендатора вахаре дикалгахьа йола цхьацца эргалонаш яра. Дувца оттаде маьхех дола дош, цу хьакъехьа лаьрхIа закон ара а даккха. ТIехьа ца тетташ де дезаш хIама да из!

М. КАРТОЕВ,
Малгобекски района «Кавказ» совхоза арендатор.

Шеръе бокъонаш

Халкъо толашагIбараш хержаб депутаталла. Цудухьа шоай вахаре мел эшаш дола хIама царга гIолла кхоачашдергда наха.

Со педагогически института индустриальни факультета студент ва. Дийша ваьлча юртбоахаме болх бе лаьрхIа а ва. Со санна, иштта юрташка болх бе лаьрхIа кхы а студенташ ба тха институте. Вайна ма харра, юртбоахама хьалаш таханарча дийнахьа хано дIадеххача тайпара дац. Сога дийлача, эггара саготагIа де дезарех цаI нах кхачанца Іалашбар, да. Тикашка дулх, шура, баьцадааараш, сом, кондитерски изделеш яц. Цун цхьа бахьан — уж кIезига хьаеш хиларал совгIа, боагIача боарамагIа тIахьожам ца лоттабелга а да. Дуккха моттигаш нийслу дефицитни лоархIаш дола товараш бовзачарга-безачарга е сов мах баьккха дохкар духьа дIахьуладеш, прилавка болхлоша нахагара сов маьхаш доахаш, таразаш харцахьа увзаш. Къайле яц, дефицитни товараш тикашка ца кхоачаш, складашкара долххаше базархошка кхоачилга. Иштта спекуляци лелаяр бахьан долаш искусственни дефицит хьаю кулга цIена боацача наха.

Вай вахаре уж негативни гIулакхаш дIадаха йиш я, халкъа депутаташа бизза тIахьожам а лоаттабеш, цIена боаца нах хьагуча а боахаш шоай болх дIахьой. Цудухьа депутатий бокъо кхы тIа а шеръе еза, хIана аьлча, цар кхоачашдераш наьха хьашташ да.

Советски нах тешаш ба вай вахар кердача хьалага дарг хиларах, хIана аьлча цар дог-уйла, безам, гIулакхаш хувцаденнад.

Д. БАКАЕВ,
Нохч-ГIалгIай пединститута индустриальни факультета студент.

Наьха тешам боабергбац

Ховш ма хиллара, № 677 йолча Урус - Мартановски къаман-территориальни хоржамийн округа хоржамашта хьалхарча окружной собране регистраци яьнчу СССР халкъа депутаталла ялх кандидата. Царна юкъе вар Нохч-ГIалгIайн АССР маьхашта йолча Пачхьалкхен комитета председатель Л. Д. Магомадов. Шозлагlа кхаж тессача мара гучадаланзар котало цо яьккхалга. ЛЕЧА ДОБАЧЕВИЧ МАГОМАДОВ СССР халкъа де путатий Съезде дIавахалехьа цунца къамьл хилар тха корреспондента М. ХАМХОЕВА.

— РСФСР а Нохч-ГIалгIай АССР а Лакхехьарча Советий депутаталла хийржав хьо, Леча Добачевич. Укх шера хиннатарна тара-м дацар цу хана хинна хоржамаш?

— Фу дувц Iа! ВIалла тара а дацар, дика болх а ба из ишта долаш. Лакхерча хьакимаша, аппарато уттабацар хIанз депутаталла кандидаташ, наха шоаш, къахьегама коллективаша белгалбоахар мехка эггара лакхерча органе хилча бакъахьа хета шоай викалаш (къайла санна кхукьаргда - из, шоай бера из дIа ца далийта гIертараш а ниисбелар). Цар киловзалаш, дукхагIча даькъе чакх ца йоалаш йисар. ХIаьта сох аьлча, са кандидатура оттаьяр са юртахоша — Урус - Мартановски района Шаламе бахача наха. Тха округе гIолла соца къувсаш кхы а пхи саг вар. Царех моллагIвар депутаталла харжа йиш йолаш вар. ХIаьта а дукхагIа болча наха сона тIехьа кхаж тессар. Царна массанена а дег тIара баркал оал аз.

— Цох кIалхаргваргвий хьогI?

— Вайне а варгвац. Айса тIанийцар доккха дукъ долга кхетаду аз. Хоржамашта хьалхарча собранешка хоза къамаьлаш дарах, дIарчо а Iоарчо а ду дехараш кхоачашдергда, доккхий дикаш дергда, яхаш хоза хабараш дувцарах хIама хургдоацилга хов сона. ХьалхагIа чакхдоалар из. ХIанз ханаш хувцаеннай, перестройкас сомабаьхаб нах, гласноста а демократизаце а процессаш кIоаргъеннай. Наха кIордадаьд шаьрача къамаьлашка ладувгIа, кхоане ехка. Тахан эшар да дош а гIуланх а цаI хилар. Наьха тешам ца боабе хьожаргва со.

— Леча Добачевич, хьо воаларий хац сона, цхьабакъда, со чIоагIа шекволар цхьаболча депутаталла кандидатий шоай программаш кхоачашъе низ дIаккхоаргхиларах. Тахан вайна цох дукха ха хете а, кхи шу-м хьийдда дIагIорг на дий...

— ФуннагIа даь а согара дош даккха гIертачоа тара ва хьо. ХIаране ше юл ший юхь. Шоашта цаI ца ховре е шоаех бIубеннабецаре ишттa майра къамаьлаш де а йоккхий программаш уттае а бухьаргбацар депутаталла цхьабола кандидаташ. ХIаьта цIенхаштта аьлча, сона хетачох, хIара депутата программа кIал кIийде йолаш хила еза. Вайна дукха дика хIамаш дезар пайдана-дий таханкхоана е укх гарггарча хана кхоачашдулургдолаш уж ца хилча. Пхи шу сиха чакхдаргда, тIаккха фу юхь яь наха духьала оттаргва? ТIаьдача бера сапа санна лайжжа кIалхарвоалалургвац хIанз.

— Хьай программа республика экономически хьал довзаш а «Тийркал дехье» ца къувсаш а я ала гIерта хургва-кх хьо?

— Бакъдар аьлча, кхоана наха хьалхашка цIийвала везаргвоаца программа оттае хьежар со. Цхьабакъда, из дац са программа кхоачашъе атта хургда, яхилга. Из ишта даларе-м хIана дувцар Iа!

— Цох массехк дош оаладалар Iа, Леча Добачевич.

— Са программа корта — социальни проблемаш къоастаяра дукхагIа теркам тIабахийтар. № 677 йолча округана чуйоагIа Урус-Мартановски Веденски районаш. Цигара хьал сайна довзе а, дукхача юрташка хилар со, нахаца къамаьлаш дир, партийни советски органий кулгалхоща вIашагIкхеташ хилар. Цо йиш хилийтар шинна а района саготагIа йолча проблемашта дух тIа варла, хьалхарча аргIаш де дезар белгалде.

Наха эггара чIоагIагIа дага доаллар да газ, хий ца хилар, наькъаш во хилар. Царна саггота эш керда больницаш, школаш, тикаш. Депутато из деррига хьадарга дог а ца доахаш, шевар дIатохалой, атт деце а, дулургдолаш хIамаш да баха нах доагорца Iалашбелга, хий дуллилга, наькъаш дохкалга. Масала, дукхагIа хьае еза производственни кооперативаш, вIашагIъехка еза гIишлош ю бригадаш, юхаметтаоттае еза цхьан хана нах баьха юрташ, отараш, лерттIа пайда эца беза лоаман даьгIенех. Бокхача наха яхачох, цхьа Галанчlож тоъаргья эзараш центнер дулх даккха.

Ховш ма хиллара, цаI шоллагIчунца дувзаденна да Iаламе. Доагор ца хуле наха хьу тед, хьу ца хилча — шовдаш лакъ, хий кIезигду... ХIанз чIоагIа модни хинна дIадахад экологи яха дош. Цун маIан кхетадечо а ца кхетадечо а оалаш хоз из тахан.

Харцахьа даь хIама тоадечул аттагIа да харцахьардархьа ца дар. Цхьан хана юрта а мехка а хьалхашка сий довш хиннад харцахь-бакъахьа гаьнаш тедачун, хий бIехдечун. Дийша беце а, наха ховш хиннад хий а хьу а тIехьенашта эшилга, уж лорае езилга. Халахете а, тахан саг цецвалац е эгIазводац лоам чура Iодоагlача цIенача хи чу ший «говр» — машина «лувчаеш» воаллар бIаргавайча. Нагахьа санна Iа цох бехк боаккхе — хьона хьатIагIоpта кийча а ва: «кхы хьа мичад ер хий». Цудухьа бера хана денз хIаравар Iомаве веза гаьний, кIортаргий, хьастий, хин хам бе.

Сона хетачох, вай республике а са округе а къаьстта теркам тIабахийта беза туризм дегIайоалаяра, курорташ яхкара, хьу чакхйоаха предприятеш хьаяра. Нохч-ГIалгIайчен Iалам лорадара геттара лоархIаме да хьу кхыча категоре яккхар. ТIаккха санитарни гIулакхашта мара ца тедаш лорае йиш хургья из.

— Хьа округе бахача наха къаьстта лоархIаме да, аьнна, хет сона-болх бе мотттигаш дукхагIа хилийтар. Леча Добачевич, фу де деза къахьегама ресурсех дикагIа пайда эцара?

— Эзараш нах ба Урус-Мартановски Веденски районашка хьабе болх боацаш. ХIама даьра дацар цу тайпара хьал цига мара децаре. Духхьал Урус-Мартан яхача цхьан юрта, масала, вах 33 эзар совгIа саг. ХIара Iуйрийна цигара Грозне машинашца хьакхувл бIаьш нах. Царех дуккха а дукхагIбараш Iаьржа балхаш деш ба. Цул дикагIа дацар, Грозне промышленноста эша говзанчаш Урус-Мартане е кхыча юрта кийчберггбола дешара комбинат е комплекс хьайийллача? Шолха пайда баргбар цох: цкъа-дале, наха шоашта (цар алапеш доккхагIа хургдар), шозлагIа-дале, из гIуланх геттара найъадаргдар города промышленни потенциалах лерттIа пайда эцара. ТIаккха хургьяцар цхьан сменагIа мара болх ца бу станокаш, кхыйола оборудовани. Балха ма хулла дукхагIа юкъеоза беза бераш дола кхалнах, мехкарий, цар цIагIа къахьегара эша хьалаш вIаштIехьа а доахаш.

— СССР халкъа депутатий Съезд — пачхьалкхен Iаьдала эггара лакхера орган. Советски наха хержараша вай берригача мехка геттара лоархIаме дола дешаш къестадергда цига. Леча Добачевич, хьай округе хьржархоша тIадехкача декхарел совгIа, СССР халкъа депутат хиларах тарра, фуд хьона дагадоаллар, хьалхарча даькъе дувца деза, аьнна, хетар?

— «Деррига Iаьдал — Советашка!» яха лозунг вахаре йизза чакхъяккханза ярга яц. Шоай территоре тIа деррига хIама кара хила деза Iаьдала моттигерча органашта.

Халкъа депутатий цхьанихмашар хила йиш яц бюрократеца, ведомстваша беча Iоткъамца. Сона хетачох, къаьстта уйла тIаяхийта ювцаргья морально - правовой, экономически, къамацта юкъерча гIулакхий хьакъехьара проблемаш. ДукхагIча даькъе цох тийша ма дий перестройка толар, гласность а демократи а кIоаргьяр, наьха вахар тоадар.

— СССР халкъа депутатий Съездо фу дар дог доах Iа, цун балха юкъе малагIа дакъа лаца кийча ва хьо?

— Вай парламента балха тIа дикагIча оарIорахьа хувцамаш хиларга сатувс аз. Съезде вIашагIйохкаргья хоржаш йола органаш, ювцаргйола проблемаш къоастаергья. ЛоархIаме хIама да Лакхехьарча Совето, цун палаташа а комиссеша а дерггдар белгалдаккхар, цу органашта юкъе ца болхаш бисача депутаташа дергдар фуд хар. ХIана аьлча, хIанз чIоагIа эшаш хIама да берригача халкъа депутаташа хаьдда болх бар, хьалхагIа санна кхаж тоссача хана кулгаш урагIъахийтарах тоъам а ца беш. ХIаьта комиссех, комитетех, болх беча группаех аьлча, алхха законаш тIанийдарах кхоачам баь а ца Iеш, уж кхоачашдара тIахьожам лоаттабе а беза цар.

«Дакъайла зонаш» ца хуле толамегIа леларгба Лакхехьарча Совета болх. Массе хIаманна бала кхоачаш а массе хIаманна дух тIа яла бокъо йолаш а хила еза из. Мехка бюджета тIахьожам лоаттабар — цун керттера декхар. Халкъа рузкъах каеттара, ши-шийна дукхагIа хIама яьккхача кхычун бала боаца ведомстваш юхатоха еза халкъа депутаташа. Лоацца аьлча, де дезараш дукха да. Цудухьа чIоагIа лоархIаме да юххьанца денз керттера лостамаш белгалдар. Уж деррига дешаш дувцача сайна могаш дола дакъа лоацаргда аз а са новкъосташа а.

— Аьттув балба шун!

— Баркал.

БIУБЕННА КЪАХЬЕГ

Укх тIеххьарча шерашка къаьстта дика болх а беш, мехкара кхачан программа кхоачашъеча дизза дакъа лоацаш хьайоагIарех я Грозненски «Трансмаш» завода машинашъерий коллектив. Цхьаккха бутт дIабахийтац цо ше тIанийца доккхий декхараш дикка тIеххоачаш ца деш. Цудухьа ер шу доладелча денз предпряяте машинашъераша планагIа лаьрхIачул совгIа маьхалъяьккхай 642 эзар сом мах бола тайп-тайпара продукци, хIаьта заданел тIех арахийцай 124 эзар сома маьха продукци. Цу даькъе йоагIачул дукхагIа хьа а яь, дIаяхьийтай 157 тракторни прицеп. Уж Нохч-ГIалгIайчен юрта боахаме меттел, вай мехкарча дуккхача регионашка дика дIаэцаш я.

Инззача хозрасчета, самофинансироване хьалашка болх беча моллагIча къахьегама коллективе керттерча производственни хьокхамех лоархIаш да ший потребителашта поставкаш яра дола договорни декхараш, госзаказаш кхоачашдар, пачхьалкхенна пайда бар. Хьалхарча шин хьокхама задани дIабахача бiъ бетта йизза кхоачашъяьй завода машинашъераша. ХIаьта цу юкъа баь пайда 561 эзар сома маьха ба. Из хул оттабаьча боарамал 277 эзар сом дукхагIа. Къахьегама овсарле лакхъяра задани 12,6 процент тIеххоачаш а яь, духхьал из лакхъяра чотагIа хьаяьй цар планал совгIа арахийца товарни продукци.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

СУРТА ТIА: ССССР халкъа депутатий группа (аьрдехьара аьттехьа) С. Умалатова, З. Сазонова, В. Сухинин, Л. Магомадов, М. Дарсигов.

Н. КОБИАШВИЛЕ сурт.

Нохч-ГIалгIай АССР-а керттерча Пачхьалкхен арбитра заместителалла В. С.-А. Дашаев хьожаварах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР-а ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

«СССР-а пачхьалкхен арбитражах» долча СССР-а Закона 7 статьяга хьежжа Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу:

Дашаев Висхан Саид-Алиевич Нохч-ГIалгIай АССР-а керттерча арбитра заместителалла хьожаве.

Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный,
1989 шера, 22 май.

Харжархой лоIам

Цхьа хоадам бе

Тахан гуллуш яр моллагIъяр санна съезд яц. Из халкъо ше хержача вай обществера эггара толашагIа болча наьха кхетаче я. Цудухьа цига наьха хьаштех, хьал-таронех, вахарах дукхадар къоастадергда.

Вай вахара лоархIамегIа дола дакъа да тIаккхувш йола ноахали из лерттIа знанеш а сакхетам а болаш хьалкхеяри. Вайна махарра, из де йиш йолаш мичад халкъа образоване гIулакхаш тоадарца мара. Цудухьа, сона хетачогIа, дерригне а лард халкъа образовани я. Йолче, цкъа-дале, халкъа депутаталла цу даькъера нах дукхагIа хержа безар — цига эшар а, доацар а, долаш дола хьал а царна дикагIа довзаргдар. ШозлагIа-дале, цига хержача кхыча доакъошкарча депутаташа халкъа образоване йоакхо е езар массарел а хьалха.

Цхьаннена а къайле яц, вай мехка цу гIулакха эшаш йола средстваш цунга дIайохийташ цахилар. ХIаьта материально-технически база йовцаш таханара школа шин декхараш дизза кхоачашде йиш йолаш яц.

Цудухьа сона ловргдар СССР халкъа депутатий Съезде из дош къаьстта теркам тIабахийта дувцилга.

I. МАМАТОВ,
Сунженски района Карабулакерча № 1 йолча юкъерча школа директор.

Сона бакъахьа хет

Тахан депутатий эггара хьалхара съезд хьаелла дида. Цудухьа цIаккха ца хиннар цига хиларга сатувса бокъо я вай.

Оаха, харжархоша, цхьацца гIойле хургъяцар-хьогI, яхаш кхаж ма тоссий цу е вокх депутата тIехьа, хIана аьлча, депутат халкъа викал ма вий.

Бакъда, хIанзалца цу депутаташа хоалуш деш хIама дацар вай вахар тоадара а бахача наха гIойле яра а. Масала, тха ах юрта хий доаца массехк бутт ба. Гаьннара хьаккхахьа дезаш хул из. Турбаш хувца еза, насос оттае еза, яхаш каст-каста ахчаш а гулду бахача нахагара, амма тоалуш хIама дац. Массехк дийнахьа хьанхача, бетташ доах тIадам хьа ца боагIаш.

Йул совгIа, хьона дага доаццача хана лампаш а яй дус тхо. Хийла урокаш е йиш йоацаш дус бераш. Уж а кхыдола кхоачамбоацараш дувцаш а юрта Совете латтъа ахар мара тха кара кхы хIама дац. ХIаьта депутаташ тхона вIалла бий ховш а бац. Шоай кара хIама доацилга хила а мег цар из.

Цудухьа сона ловра тахан дIайолалуча съезде хIара депутата шин гIулакх дизза кхоачащде таро хургйола. бокъонаш лулга. Бюрократий кара а боацаш, шоай лоIамагIа уж хургбола хьал хьакхолла деза.

М. ГАГИЕВА,
Назрановски района Iаьлий-Юртара цIен-наъз.

ХIаравар могаш хургволаш

Халкъа съезда делегаташ вай массане боккхача къовсамца хержа нах ба. ХIаране ши-ший программаш а я цар. Цудухьа теша лов съезда болх формальни боацаш, плюрализм а дискуссеш а йолаш хург-хиларах.

Унахцlено лораяра болх а экологи тоаяра болх а кердача наькъ тIа боакнхаргба яха дешаш дар хIара депутата программа тIа. Укх съезде бIаргагургда-кх, уж декхараш кхоачаш мишта де лаьрхIа ба халкъа депутаташ.

Гуш да, лорий балха юкъе а Iалаьмате чIоагIа хувцамаш эшалга. Вай республикера а, ерригача Союзера а медицина «остаточни» оалача принципах лелаеш я. Кхыча дешашца аьлча, халкъа боахамах совдаьннар мара кхачац лорашка. Цудухьа геттара лоха я вай медицина эффективность. Лоха ба лоархIам а.

Шеко яц, из гIулакх ишта дIахо дIадахийта йиш йоацилга. Халкъа унахцlено лораяр вай массане а керттера гIулакх хила деза. Цу гIулакха эшаш бола кхоачам — ахча, оборудовани, кадраш — цхьаккха хIама кходе йиш яц вай.

Сона хетачогIа, уж хаттараш латтаргда съезде. Нагахь санна уж дерригаш а къоастаде халкъа депутаташ ха йоацаш бусе а, цар вIаштIехьдаргда цу гIулакхашта лостам хургбола никъ хьеха.

М. НАЛЬГИЕВ,
СМП больница хирург.

ГIИШЛОНХОЙ ГIУЛАКХАШ

«Кавэлектромонтаж» яхача специализированни треста чуйоагIа Грозненски монтажни управлени. Цун коллектива керттера декхар — республикерча промышленни предприятешка, керда хьалъяьча нах бахача гIишлошка а соцкультобъекташка а электрически ток чуйиллар, трамвайни, троллейбусни линеш йохкача электричествоца Iалашю яр. ХIаьта шийна хьалхашка латтача декхарех укхазара коллектив мишта лоархIаю къаьгта хьахьокх цо цахаддаш доахача къахьегама толамаша. Масала, дIадахача шера хьалхарча квартала итогех цунна еннай КПСС обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела ЦIе байракх. Шу чакхдоалаш а дезача совгIатаца белгалдаьккхар управлене болхлошта карагIдаьннар — КПСС Грозненски горкома карара кара тела ЦIе байракх елар царна.

— Соахкà тха коллективо даь балхаш 4793 эзар сома маьха хилар, — аьлар управлене планови отдела начальника Л. Серебряковас.

— Ховш ма хиллара, — йоах управлене партбюро секретара Супрунин Николай Андреевича, — ши эзарлагIа шу долалуш хIара советски дезал къаьсттача квартираца е ший доалахьарча цIенца Iалашбара программа тIанийцай парте. Городерча гIишлонхоша фу ду хьежаш дагIа лаьрхIадац тхо. Тхоай гIишлон участок вIашагI а елла, цIа хьалде доладаьд оаха. ХIанз цу объекте балхаш кхехкаш да. Из цIа йистедаьлча тха управленера цхьаь цаI саг вусаргвац квартирни очереде, хIаране хьашташ кхоачашхургда.

Дувцаш дола цIа 8-ча Марта цIерагIча улицагIа хьалдеш да. Укхазара деррига балхаш боахама спосабагIа чакхдоах. ХIанз йиъ лагIа этаж йистейоаккхаш ба гIишлонхой.

Объект сихагIа чакхъяккхара низ кхобац прораба С. Оганисяна, болхлоша В. Погорелова, А. Корякина, бригадира В. Мысникова, кхычар.

М. МУРАТОВ.

СУРТАШ ТIА: 1) ГIишлонхой А. Корякин, В. Погорелов, В. Мысников, З. Мухуров, А. Закриев; 2) Объект йистейоалаш латт.

И. ПЛИЕВА сурташ.

ЮРТА ДА

Цунцара са вIашагIкхетар хилар укх деношка «Алханчуртский» совхоза цхьан отделене. Вай республике хатар хиннача наха гIо дара шийн юртахой оарцагIбаха араваьннавар из. Бакъда, кхы а дуккха дар цар шоайла дувцаш — Сунженски территориальни хоржамийн округе гIолла хиннача хоржамех кхашкарча, балхех, юртарча проблемаех лаьца. Юстара царга хьежача гуш дар юртахой а юрта да а шоайла цхьан дагара болга, уж барте бар. Из айса зийча, къаьстта цох дувца лаьрхIар аз.

Джанхотов Хьусена Бек-Хан. Вай заманхочун яр санна мара, кхы дукха эргаш яц цун биографи. Ваь моттиг — гаьнара Казахстан. Деша ваьгIа, кхийна моттиг — хIанз ше болх беш вола юрт. Цул тIехьагIа — Горски юртбоахама институт.

ДагадоагIа Бек-Хана шоаш зIамига бераш долаш, Казахстанера шоай дезал цIабаьхка ди. — Геттара гIоза баьнна, гIадбаха бар са дай нанеи, — яхаш дувц цо. — Тхо-м, бераш, сел чIоагIа из кхетадеш а дацар, бакъда, уж гIадбахара раьза-м дар. Духьалъуха нах, массанахьа хьахоза лекхаш бола пандар, вIашагIбетталу юртахой — цхьа доккха цIей санна ди дар из. Тхо цIадаьхка дукха ха ялале, укхаза школе деша вахар со.

Дагаух Бек-Хана цу ханара Ачалкхе а. Топпар хьаьха, кIай цIенош, догIа дийлхача атагIа «Iаьржа» хий доагIа, яхаш, яда бераш, сов чIоагIа хотта хиларах, дIа ца йохалуш сийца лаьтта дукха йоаца машинаш. Уж дагалувцамаш хувцалу школа дагаехача. — Тхона чIоагIа хозахетар тхоаш деша даьгIа школа. Дика бар цига хьежаш хинна хьехархой а. ХIанз а, из сурт дагаух сона, се юртарча бархIшерарча школе дIачуваьлча... Бакъда, дIадахар дешара шераш. Боккхача дезале хьалкхиййнача Бек-Хана хержар юртбоахамера болх. ХIаьта да а раьза вар воIа — массаза совхозе болх беш хиннача Хьусена дика бовзаш бар цо хержа никъ. Иштта юртбоахама институте заочно деша а ваха, совхозе экономисталла болх бе волалу из. Кастта дIаэц из парте мугIарашка а. Дукха ца говш геттара бехктокхаме декхар тIадулл Бек-Хана совхоза коммунисташа — шоай партийни организаце секретаралла хорж цар къона специалист. Цар шийх бенна тешам боа ца бе гIерташ къахьег Бек-Хана. Коммунисташа, совхоза кулгалхоша ца зувш дисац из. ХIаьта, 1987 шера виъ эзар совгIа саг вахача юрта доал делга тIадулл цунна.

...Сона дагадоагIаш а, каст-каста хувцар йоккхача Ачалкхе юрта дай. ЦаI дIавоаккхар, вож тIавоагIар. Бакъда, уж хувцарах тIакхеташ, эргадоалаш хIама-м дацар. Кхыметтел, шоаш чуIеш бола юрта Совета здани а яцар цар тоаеш. Цхьан тишача, «панельни» оалача цIагIа, цхьан оагIорахьа юртара фельдшерско-акушерски пункт а йолаш «болх беш» яр юрта Совет. Цу фусама дIоагIашеи, ши-кхо папка кaьхаташи сейфи яр Бек-Ханага цу шера аьхкий кхаьчараш. Кхы — юрта да яха цIи.

— Цкъарчоа цецвалар а гIадвахар а вIашагIъийра са дег чу, уж иштта сайх тешара, — яхаш дувц цо. — Бакъда, болх бе волавеннача хьалхарча деношка аз кхетадир, из мел хала гIулакх да. Массава нахапа хиларах, могаш дола гIо-новкъостал царна дарах, цхьайола новкъарленаш дIаяхарах, баь боалаш бац из болх. Юрта даь массанахьа бIарг кхача беза, шин дезалий санна йоакхо е еза юртарча наьха...

ХIаьта, цох тешаш болча юртахошта каства хоаделар шоаш гIалат ца баьнналга — из хержа пхи-пхь бутт баьлча, шийтта шера хьалъеш лаьтта юрта Совета лаьрхIа йола здани хьалъяь а яьккха, кердача фусаме дIачуйихьар юрта Совет.

— Юрт дегIайоалаяра генеральни план яцар хьалха оттаяь, из чIоагIа Iаткъаш а, хила йиш йоацаш а хIама дар, — яхаш дийцар сона Бек-Хана. — Бе-башха доацаш дIалийца юртара лаьтташ, шоашта ловчча моттиге хьалдеш цIенош, ерриге нийрчаяьха улицаш — из гIулакх дар тоаде дезаш.

Юрт дегIаяра план сенна эшаш хиннай дIабаьхача кулгалхошта, цар юрта даь хIама ца хилча, аьнна, хетаделар сона Бек-Хана из аьлча. Цхьа культучреждени, тика, школа кхыйола гIишло хьалъяь ца хилча, е хьалъе лерхI, аьнна, хьоахадеш хIама а ца хилча, сенна эшар уж планаш? Сона хийттар кхетадир юрта дас — шоаш касталашха де лерхIачох лаьца дийцар цо. Дийцанзар шоашта карагIдаьнначох — хоаставала хIама дац са, аьлар.

Районии центра 40 километр гаьна уллача юрта цхьаккха связь яцар, никъ мара. Амма, цхьайолча фусамашка телефонаш-м яр латташ. Бакъда, районе меттел, юрта а тоха йиш яцар телефон тамашне Iимадаш мара, кхы хIама хилацар трубка чу. — «ХIанз линии тоаеш латт, кастта болх бергба вай телефонаша», — яхаш хулар юртара нах хIара шера. ХIаьта а, хувцалуш хIама хилацар.

Цу гIуланха цIенхаштта оарцагIваьлар Бек-Хан. Массаза санна, ше де лерхIачун тIехьашкахьа вала ца Iемача цо оарцагIбаьхар района бувзама отделене кулгалхой. ХIанз, школа юстгарча цхьан цIагIа автоматически телефонии станци хьаеллаш ба уж.

Ховш да, къаьстта автостанци, шоай маршрутагIа лелаш автобусаш йоацача юрта дIа-хьа ваха мел хала да. ДогIан, лаьна кIал, латта везаш хул автобус ярга хьежаш. Из хала да. Сона хеташ кхы а халагIа да, дIаотта моттиг йоацаш, ниисагIа аьлча, белгалъяьккха, лакхе тхов боацача моттиге латта. Укх шерралца цу хьале хиннаб юртара нах. Бек-Хан оарцагIвала вийзар цига а. ХIанз юрта цу гIулакха лаьрххIа къоастаяь моттигаш я. Иштта йоацаш яр юрта совйола юртбоахама продукци йохка кхоале а — из а йолаш я хIанз.

Юрта даьца къамаьл деш аз белгалдаьккхар цо наьха йоакхо елга. Безаме дувцар цо царех:

— Школашца вIаши бувзамаш леладу оаха. Укх тIеххьарча хана дешархоша а юртарча кагирхоща а зулам даь цхьа моттиг хиннаяц. ХIаьта а дукха хIамаш да тха тхоай низаща дулургдоацаш. Шоаш бахача моттиге хьабе болх боацаш 400 совгIа саг ва юрта. Царех ахаш бараш — 50 шу даланза бола кхалнах. Цар списокаш горисполкоме дIачуеннаяр оаха, иштта тхоай юрта Грозненски швейни фабрика филиал хьаелла безам хилара, хоам а баьбар. Горисполкоме дувца а оттадаьдар из дош. Бакъда, хIанз а жоп деннадеце а, из хьаелла лерхIаш да тхо.

Шоашта къаьстта фусамаш эшаш 70 совгIа саг ва юрта. Царех цхьабарашта лаьрхIа 7 гектар совгIа лаьтташ дIадийкъад юрта Совето. ХIанз нах оарцагIбаьнна лел, шоай фусамаш хьалъяра.

Ше цхьаь вац юрта да тахан. Цун хьинаре гIончаш хинна дIаэттаб юртсовета депутаташ: Дж. Булгучев, Х. Чапанов, А. Гагиев, кхыбараш. Цудухьа дIадахача 1988 шера районе хиннача социалистически яхье юрта Совета кхоалагIа моттиг ялар царна карагIдаьнна хIама да.

...Джанхотов Хьусена Бек-Хана сога хьахьекхача юрт дегIайоалаяра генеральни планагIа, дукха хIамаш да юрта карарча пятилетке де лерхIаш. Масала, 1995 шу тIаккхачалехьа — керда школа, амбулатори, торговни центр хьалъергья. Хьалха хиннача бесса юрта гIулакхаш хилча, теша хала дар уж кхоачашхургхиларах. Бакъда, таханара юрт, цун дикагIча оагIорахьа хувцалуш латта сибат, таханарча хано дIадеххача тайпара болх беш, ма варра вола цун да бIаргавайча теш со — из деррига кхоачаш хургхиларах.

Л. ЧАПАНОВА.

Шоай декхараш массаза а цIенен диззаи кхоачашдеш бола башха-дика производственникаш бIаьш ба Грозненски швейни производственни объединене. Цар цIераш йоахача хана объединене кулгалхоша эггара хьалхарчарца хьоахаю цхьоалагIча цехера хIамаш тега мотористка Хашнева Люба. Балха моттиг ца хувцаш ше цу цехе къахьегаш йолча шийтта шера даим социалистически яхье хьалхалатташ хьайозгIаш хиларца белгалъяьнна я из. Цхьаккха смена дIаяхийтац цо шийна норма 130 процентал чухьнахьа кхоачашъяь. Цудухьа хIанзлехьа шийн лхе бетта задани дикка тIехкхоачашъяьй Любас.

— ХIамаш тегача балхах цул дикагIа кхеташ цхьаккха хIамаш тега моториства яц цхьоалагIча цехе, — аьлар объединене социалистически яхьа йолча инженера Козлова Вера Гавриловнас. ХIамаш тегача массе а йолча машинаш тIа болх бе Iемай из.

Ше хьинаре къахьегаш, балха тIа йоккхий коталонаш яхарах кхоачамбаь Iеш оамал яц Любай. Цо шийн опыт, дикагIйола балха методаш дог раьза а долаш дIайовзийташ хьалкхебаь хIамаш тега мотористкаш дукха ба укхаза. Цар доккхал ду шоай хьехамчах.

Хьаьнала къахьегаш цо даьха производственни хьокхамаш белгала а доахаш, дукха сийлен грамоташ, ахчан премеш, маьхера совгIаташ тийннад Любайна.

СУРТА ТIА: хIамаш тега мотористка Л. Хашнева.

Н. КОБИАШВИЛЕ сурт.

Харжархой лоIам

Халкъа викалех — халкъа гIончий

СССР халкъа депутатий съезде а кхы дIахо шоаш лелабергболча балха тIа а, сона — Iилманхочунна, хьехархочунна, бакъахьа хет халкъо хержараша образоване проблемашта, Iалам лорадара, наьха нравственность айяра проблемашта шоай низ а хьаькъал а тIадахийтача.

Вай дукха къамаш дахача мехка а вай республике а чIоагIа маIан долаш я нийсса оттаяь меттай политика. Нохч - ГIалгIайче санна йолча къамий регионашка яьржа лелаш я билингвизм — халкъа шийн эрсийн шин мотт хар. Уж шин мотт дикка цаховча сага культура, цун профессиональни боарам лакха хургбац. Царех цхьа мотт харах вай заман саг варгвац.

Эрсий мотт, эрсий къаман мотт хинна а ца Iеш, массадолча советски къамашта юкъе лелаш бола мотт ба. Эрсий мотт ца хов саг, эрсашца, кхыча къамашца а вахалела йиш йолаш вац. Эрсий мотт ца ховр эрсий а кхыча советски къамий а, цул совгIа, доазол дехьарча халкъий а культура, литература, Iилма ха йиш йолаш вац. ТIаккха мотт хар, вай заман меттел, къаьнача заман а сага культуре хьагойташ дола хьисап лийрхIад. «Каьхат - мотт ховш ва», яхаш, веза лоархIаш хиннав эрсий мотт - йоазув хов саг.

Бакъда, хIара сага эггара хьалха шийн наьна мотт ха беза. Шийн халкъа мотт ца хов саг, шийн наха юкъе «кIай къайг я». Цу тайпарча сага шийн халкъа культура, литература, поэзи, халкъа гIулакх, эздел тIагIоллара мара довзаргдац.

Мотт безар фуд аьлча, измотт бола къам дезар а да. ХIанз вай республикашка эрсий а, кхыча къаман нах а гIалгIай. нохчий метташ Iомадеш ба.

Вайнаьха метташ Iомадеш беча балха тIа дукха кхоачамбоацараш да. Дика учебникаш, словараш дац. Уж хьадара гIулакх хьабе а детла, йолаш йолча кадрех пайда эцаш бац.

Деррига дуне оарцагIдаьннад хIанз гонахьара Iалам лорадара. Вай республике а тесса дита йиш йоацаш хIама да из. Жайрахьан Кавказерча хозача кхыча моттигаштеи, цига буллаш бола никъ чакхбаккхалехьа мел даь зе а тоъаргдолаш да. Iилманхоша ма яххара, бIаь шу дезаргда цига даьр юхаметтаоттаде. ГIалгIай къаман революцен турпал Ахриев ГIапур, халкъа Iилманхойпросветителаш Ахриев СаIадал, Ахриев ЧагI, художник Ахриев Хьажбийкар иштта кхыбараш а хьабаьннача кIур тувсаш латт асфальт бу завод. Iаьржа кIур латт уж дIабехка боахкача кашамашкен, уж баьхача гIалашкен (мел еза архитектурни памятникаш я уж!) ГI. Ахриева цIерагIа йола музей къайлайоаккхаш ерригача чIоже гIолла дIабарж из кIур.

Р. АХРИЕВА,
ЧИГУ доцент, филологически Iилмай кандидат.

Нийса хургдар...

Сона бакъахьа хетар хIанз хьаеллача халкъа депутатий съезде, эггара хьалха, адамий таханара хьал-таро, тахьнара проблемаш йийцача. Уж дукха хьаIайнай, из гучадьннад перестройка дIайолаеннача укх тIеххьарча шерашка. Из дика а да, хIана аьлча, лечкъаеш, чукъувлаш лела йиш яц наьха дог лазаш йола проблемаш. Царна дарба де доагIа, уж ерзае еза.

Съезде, ховш да, ювцаргья царех дукха а яраш, цхьабакъда, цу массанена а юкъера къаьстта теркам байташ ювцийтаргъяр аз, сай йиш хилча, къамий проблемаш. Уж ювцийта еза вай цIагIа, вай Советски Союз оалаш долча доккхача цIагIа, массайолча а хана машар, бартцхьагIо, Iимерзал латтийтара.

Вай, советски халкъаш, цхьа дезал санна, шоашта юкъе интернациональни доттагIал долаш да. Из бакъ да. Вешта, бакъ да цхьаькха а: дувца а цхьалхадаха а деза дешаш а кIезига дац.

Цу дешаех да гIалгIай къаман гIулакхаш а.

Ховш ма хиллара, 1928-ча шера ВКП (б) Къулбаседа-Кавказски крайкомо Сталина могадарца город Владикавказ хIинрий автономни областа дIале, аьнна, яь решени хиннай. Цхьабакъда, из цу хана чакх ца йоалаш йисай, 1934-ча шера гIалгIай автономни область Нохчийченах дIатехар. 1944-ча шера нохчашца цхьана, цIеноех а мехках а баьха, Казахстане а юкъерча Азе а Iобахьийтар гIалгIай а. Из бар Сталина, Берия, цар бIехача гIозарий тийшаболх. Кхойтта шера дIаьхделар нохчашта а гIалгIашта а, иштта кхы цхьаццадолча зIамигача къамашта а тIаьтта хинна Iазап.

1953-ча шера велар Сталин. 1954-ча шера топаш техар Берийна. 1956-ча шера хилар вай парте XX съезд. Цу съездо нийсача новкъа дерзадир вай мехка общества истори. 1957-ча шера арадаьлар Нохч. - ГIалгIай автономи юхаоттаяра дола Указ. Цу Указа тIа яздаьдар, Нохч - ГIалгIайче ше хиннача юха меттаоттае, хьалхагIа, республика йохаялехьа хинна деррига доазув шийна чу а доагIаш. Цхьабакъда, из хиланзар. Моттигерча Iаьдала даьша, административно - командни аппарате багIача хьакимаша кхоачашдинзар СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ.

Цудухьа, ях аз юха а: сона дезар, халкъа депутатий съезде эггара хьалха къаман проблемех дола дешаш дувцар.

СаIид ЧАХКИЕВ,
йоазонхо.

Мишта ду шоана гIулакхаш

ЦХЬА ЛОСТАМ ЦА ХИЛЧА...

Республика халкъа тIаххьожама комитето яьча анализо хьахьокх Наурский райпо цхьаболча кулгалхоша, партийни, профсоюзни болхлошай кхыболча сотрудникаша шоай гIулакх формальни дешхилар. ХIаьта цхьайолча моттигашка цар бехктокхаме а хеташ, ма доагIара кхоачашдац мах бара советски правилаш телхаелга дIадаккхарах дола парте а правительствас а дIадехараш.

Райпо цхьайолча объединеней кулгалхошта, хIаьта иштта райпо халкъа тIаххьожама керттерча группана дицденнад шоай декхараш. Райпо торговле хIара моттиге нийслу законагIа доаца хIамаш: эцархошкара совлен мах боаккхалга, Iехабелга, товараш ца дохкаш юстардоахалга, нийса доацаш дIа-са декъилга.

Масала, № 19 йолча тика чу цхьан дийнахьа шин складера кхаь тайпара дуга дера. ХIаьта Алпатове яхача юрта № 44 йолча тика чу шин бетта эца дуга доацаш нах леткъаш хилар. Уж санна дараш, вай хьалха ма алдлара, кIезига дац райпо балха тIа. Райпо болхлоша запискех, бокъо а йоацаш, шекар дIатийна моттигаш гучаяьлар. Иштта, «Продтовары» яхача объединене директор хиннача Смирновас, ше гIулакха тIа хиларах пайда а эцаш, зуламе лархIа йиш а йолаш, ца доагIача оагIорахьа шекар дIатийннад. Алпатово яхача юрта боарамагIа доагIачул совгIа 10,4 тонн шекар дехкалга гучадаьлар.

Сога диллача, уж продукташ массанена а цхьатарра тикашка дIа ца кхачийтар чIоагIа харцахьа лархIа дезаш гIулакх да. Цул совгIа, цо наха цхьацца йола негативни уйлаш чуйоссийт.

Гучадаьннараш а кхыдола а кхоачамбоацараш хьахул райпо чуйоагIача складашка, тикашка райпо кулгалхой оагIорахьара организационни кулгалдара даькъе цIенхаштта, теркам тIа а бахийта, де доагIараш ца дар бахьан долаш.

Моттигерча Советаша цу гIулакхашта йоагIаш йола выводаш е еза. ХIаьта торговлена тIаххьожам лоаттабе вIашагIъеллача комиссешкара а болх хьабеха беза.

Дарбан учрежденештеи, берий учрежденештеи, спецконтингентаи фондагIа доагIаш дола даьтта а, иштта шоай лоIамагIа, бокъо йоацаш дIа-юха тийнад райпос. «Продтовары» яхача объединене цIенхаштта боагIача боарамагIа тIаххьожам ца лоаттабар бахьан долаш № № 39, 26, 30 йолча тикаша духхьал райцентре бахача нахага, ца доагIаш, 419,9 кг. даьтта дехкад.

Иштта бехк ца хетташ, уж цIена доаца гIулакхаш тинай болхлоша леладара бахьан да царцара къовсам ледара лелабелга.

Ма дарра аьлча, цхьанна оагIорахьара гешт де йиш йолаш хIама дац берий багара кхача а баьккха, шийна пайда бе гIертилга.

Вай мехка тIема эггара халача шерашка, моцала нах бовча хана дикагIдар хьалхарча даькъе берашта лаьрхIа кходе гIерташ хиннав хIаравар.

Вайна гуш ма хиллара; уж лакхе дувца зуламе гIулакхаш дIададахара, болх боагIача боарамагIа дIабахьара, пунца наьха хьашташ кхоачашдара райпо правлени, къаьстта общественни организаци чIоагIа теркамца, принципиально тIа ца йийрзача, вай дувцаш дола кхоачамбоацараш дIадоахалургдац. Цудухьа зуламеча гIулакхашта духьала хIаране лира къовсам лоаттабе беза. Къаьстта цу къовсаме принципиальни а хьалхарча юхьига тIа а хила еза партийни организаци, коммунисташ.

Къайле яц, цхьацца йола кхачан продукташ вай мехка дефицит йолга. Даьтта, дулх тахан кхоачам боацаш хилар ханна этта хIама да. Долчун хьурмат а деш, доагIачоа из шийн ханнахьа дIа а луш, вай лостам бича, дукха хIама эшалу вай вахаре. Нах эгIавъух, лоткъамаш ду, хьал харцахьа кхетаду. Бохамаш а ца доахаш, чIоагIа лорабеш лелабе безаш ба тIема ветеранаш, бераш а боккхий нах а. Из иштта доллашехьа а райпо бехктокхаме болхлой мела хиларагIа 300 сома маьхадулхи даьттеи доагIарашка ханнахьа дIа ца кхачийтар бахьан долаш, толхадаь моттиг гучаяьннай райпо. Сога диллача, ла йиш йоцаш хIама да из.

Мах беш тикашка латтачар йолча а йоацача а искусственни дефицит яр маIан шоашта болча пайдан леладеш хIама да. ХIаьта, белгалдаккха деза, пачхьалкхенна а цунах доккха зе хулилга. Райпо тикай складашка 959 сома маьха товар лочкъадаь дIадиллачара гучадаьннад.

Райпо чуйоагIаш йолча коопзаготпромо айхха бувзам лелабе беза юрта а районе а бахача нахаца. ХIара юртарча дезалий коа доахан, жа, коа тIара оалхазараш, сом, баьцадаараш да. Царех совлен яраш боагIача маьхах коопзаготпрома дIачутелаш хилча, нах кхачан продукташца Iалашбара боккха пайда эца йиш я. Дезалашта гIулакх а хул цох. Из хIама ледара леладар бахьан долаш нахагара дулх хьаэцара план 64 процент мара кхоачашъяьяц. Иштта кхоачашйинза йисай баьцадаараши сомаши эцара план а.

Советски торговле боарамаш телхадечарна шоашта тIадилла гIулакх дизза бехктокхаме ца леладечарна принципиально бехк бе беза.

Вай хьалха мел дийцар теркал а ца деш дитад ала йиш яц. ХIаьта, шийн ханнахьа ца деш дисар, етт чурбаьккхача гIув тохар санна хIама да.

Т. МАЛЬСАГОВА.

ДОЗАНАЛ ДЕХЬАРА

Норвеге премьер-министр йола Гру Хэрлем Брундтланд Европе цIихеза а бовзаш а бола деятелаш санна йовзаши езаши я. Наха хетачох— из хIанзарча ханара хьаькъале а динамични а болча паччахьалкхен кулгалхоех цаI я.

Халкъашта юкъера машар тоабар а разрядка яр а, экономически вIаши гIулакхаш леладар а, дунен тIа мел дола халкъаш шоайла дIаи-хьан кхеташ хилар а цун теркам тIабодаш долча хьаштащта юкъе да. Гру Харлем Брундтланда геттара йоакхо ю экологеца ювзаенна йолча проблемашта. Гонахьара Iалам лорадара а дегIадара а йолча халкъашта юкъерча комиссе председатель хержай норвежски премьер. Гру Харлем Брундтланд гIоръьнна цIихеза йолча правительствашца йоацача группа — герзаш дIадахаран тIалатташ бола кхерам дIабаккхаран шийн лоIаме йолча комиссе (Пальме комиссе) член я. Дунен тIара проблемаш къоастаечa карагIдаьннача гIулакхех из 1988 шера Индира Ганде цIерагIча Халкъашта юкъерча преме лауреат хилар.

СУРТА ТIА: «Дика къахьега деза цIагIа йайха а хоза а хургйолаш», — иштта уйла еш хинна хила тарлу Гру Харлема Брундланда, Осло гаьна доаццаш долча шийн коа тIа болх беча хана.

НГБ-ТАСС сурт.

ЦХЬАЬКХА ЦХЬА РЕГИОНАЛЬНИ ДОВ

Афганистана гонахьара ситуаци доал дулургдоацача хьал тIа йоалаш латташ хилара йола кхераме белгалонаш кхы а дукхагIа гучаювлаш я. Укх деношка Наджибуллас Пакистанага дIахайтар, Афганистана чурча гIулакхашта юкъе лелхаш хилара тIехьа уж бехктокхаме болга. «Аль-Ватан» яхача кувейтски газета цо еннача интервью тIара хьагуш да, нагахьа санна, дIахо йодача хана цар дов делга а юкъегIертилга а соца ца дой, тIема ала пакистански территоре тIа дIа ца баржаш бусаргхилара гарантеш йоацилга.

Пачхьалкхенашта керте латтачар телаш йола цу тайпара заявленеш цIенхаштта теркал е еза. Цхьан мехка кулгалхочо шоллагIча оагIонга царна юкъе тIом болабала тарлуш болга дIахайтар, — из цIенхаштта йола ситуаци я. Иштта кхетаде деза, дукха ха йоаццаш Кхерамзлен Советага пакистански бIухой афгански чурча гIулакхашта дукхагIа чугIерташ хиларах долча дешага хьажар дехаш Кабула даь кхайкарал. Афгански Республика кхыча мехкашцарча гIулакхий министра Абдул Вакила йоалаьча факташа йоах: 1988 шера 14 мае денз 1989 шера 18 апрелага кхаччалца афгански правительствос ООН-е 417 нота дIачуеннай Женевски соглашенешка хьежжа ше тIайийцача декхарашта духьала Пакистана 3442 нарушени ярах.

Афгански министра кхерамзлен Совете ма аллара, пакистански оагIоно а кхетаде деза, цар Афганистана территорена деш санна, цар территорена а ракеташца дов де тарлулга. Цу тайпарча хIамаех гуччахьа дувцача хана, къаьгга хьагу, укхазара хьал критически хулаш латтилга. Кхерамзлен Совета маганзар этта хьал тоадара Женевски соглашенеш кхоачаш яйталга Iалашде. Цхьайолча пачхьалкхенаша теркал ца деш дитар Кабула Пакистан чугIерташ хиларах даь къамаьл.

ХIаьта цу гIулакхо Къулбехьен - Малхбузен Азера машар а кхерамзле а дикка толхаергья. Дукхачарна ховш да пакистански разведывательни служба герзаца Iалашъяьча афгански оппозицена Кабулера режим дIаяккхара хьакъехьа новкъостал деш цIераца ловзар делга.

Премьер - министр Беназир Бхутто дунен общественность тешзе гIерт, шийн правительствос афгански конфликте цхьаккха а оагIув хьал ца лоацилгах. Цо яхачох, афганцаш шоаш ба шоай кхел къоастае езараш. Из хьаькъалера къамаьл да. Цхьабакъда, гуш ма хиллара, Афганистанаца «цIенхаштта гIулакхаш леладелга» хьаллоацача цхьаболчарна кхыча лостамагIа гIулакхаш леладича бакъахьа хет, цу мехкаца дов хургдола тийша болх а лелабеш. Беназир Бхуттос Пакистана афгански тIема юкъе дакъа а лаьцадац е дакъа лаца лаьрхIа а яц, яхаш белгалдоахе а. Цхьабакъда, цо белгалдаьккхар, нагахьа санна, Пакистанаца цадоагIа гIулакхаш леладой берригача низах пайда а эцаш духьале ергйолга.

Ирано - ирански тIом а дIа-хьа яппараш ярца болабелар. Цхьабакъда, аннаценна, йоккхий топашца лоадам боаца дов дарах тIом хьал а хьайна бархI шера латтар укхаза. Из дагадохийта деза, хIана аьлча, цхьаболча пачхьалкхен деятелаша шоашта отчет лац Афганистана гIулакхашта юкъе лелкаро сенга вуг. Наджибуллайи Беназир Бхуттойи позицешка хьежача гуш да царна Афганистанаи Пакистанаи юкъе тIом хьара цадезилга.

Цунца дувзаденна хеталу, хIанз а неоглобализма а гегемонизма а доктрина тIаэцачарна, из беза, аьнна. Цхьабакъда, опыто хьахьокх, моллагIча регионални довна йоккхий пачхьалкхенаш юкъеозаро локальни тIеман ала дукхача хана хьаллоаттабелга. ТIаккха, хьалха хинна гIалаташ укхаза керда а доахаш, ирано-ирански тIема наькъагIа ваха эший?

«ЦIенхаштта гIулакхаш леладелга» бакъахьа хетача Пакистанерча цхьаболча наха чакхдоахача геттара кхерамеча гIулакхаша тахан, ма дарра аьлча, Афганистанацара тIом дIаболабара йола кIийле кийчъеш латт. Сенна деш да из? Хетаргахьа, Кабулера правительство дIаяккхара плане наемникашца хIама вIаштIехьдалац, цудухьа, тIехьагIа хургдолча трагически зуламаи уйла а ца еш, кхыча бесса из чакхдаккха гIерт уж.

Эдуард РЯБЦЕВ,
АПН политически обозреватель.

Во тIаккхаьчараш цхьаь бутаргбац

Дегай йIовхал

ХIанз, таханарча дийнахьа, Шелковской районе баха хьабаьхкаб Ножай-Юртара 182 дезал. ХIаьта берригa а, дIанийсбе безараш 470 дезал ба. ТIаккха малагIа новкъостал ду царна?

Цу хаттарашта жоп а луш Шелковской райисполкома председатела Талутова Току Манкаевнас дийцар:

— Района бархI юртен станицен дIанийсбу оаха Ножай-Юртара хьауха нах. Уж хьакхувлара а баха ховшабара а гIулакх лерттIа чакхдоаккхаргдолаш оаха райисполкоме вIашагIъеллай цу деша лаьрххIа комисси. Цунна кулгалдеш со я.

Хатар хиларах шоай боахамех баьнна нах тхо долча баха хьакхувлача юкъа райисполкоме а хIара юрта Совете а дийнахьеи - буси дежурство вIаштIехьъяьккхай. Районни агропромбанке оаха хьайийллар лаьрххIа счет. ХIанзле 10 эзар сом совгIа ахча гулдаьд.

ХIанз дIайолаеннай шоллагIйола этап: нах дIанийсбар, баха ховшабар. Района деррига а низаш, тароиаш цу гIулакха тIаерзаьй. 27 дезал дIанийсбаьб мукъайолчен царна лаьрххIа мукъаьхачен пачхьалкхен квартирашка, общежитешка. 153 дезала, цар дог раьза долча моттигашка, дIайийкъай латтан участкаш. Шоай профессешка хьежжа нах балха моттигашка дIанийсбу. ВIаштIехьдаьккхад керда моттигашка цIенош хьалде болабеннача нахага, района лесоскладера гIишлон материалаш йохкара гIулакх. Цу балха хадданза тIаххьожам лоаттабу райисполкома комиссес. ХIанзлехьа ножай-юртовцаш тIаийцача бархI юртий Советашка дIаеннай 8500 шифер, 50 тонн цемент, 75 кубически метр хьу, кхыйола гIишлон материалаш.

Кхычар масал эца а мегаргдолаш, баха хьабаьхка нах дIанийсбара, уж баха ховшабара гIулакх дика леладу Червленская яхача станице. Укхаза тIанийцаб 60 дезал. Царна массанена дIаеннай дикагIйола латтан участкаш. Моттигерча «Червленский» яхача колхозо хьакъоастаяьй баха хьабаьхкараштa, йоачана кIал хургйолаш, гIишлон материалаш дIаоттае йоккха складской помещени. 30 саг боахаме балха хьаийцав. Колхозо шийн ахчах царна ийцад пхиъ фински цIа, шийн чотагIа цу наьха бераш ахкан замалахьа пионерски лагерашка леладе соцам баьб. ХIаьта цIенош хьалдерашта мел эшаш йола хIама, мах а ца боаккхаш, шийн транспортаца дIатIакхухь колхозо.

Во тIаккхаьчарашта дика оарцагIъяьннай юрта Совет.

— Царна цIенош хьалдара мел эшаргйола гIишлон материалаш лаьрхIа а лаьрхIа, доацар районера а республика кхыча районашкара а лохаши хьатIаувзаши да тхо, — йоах Червленски юрта Совета председатела Кулебякин Константин Филатовича. — Иштта оаха хьатIаенай хьу, мел эша цемент. Баха хьабаьхкараштa шоай цIенош хьалдалцца чуIе дIаеннай 30 палатка. Юхебисарашта мукъайоахаш латт школашкара спортзалаш, бытовой учрежденей помещенеш. Баха хьабаьхкараша тIадена моллагIа а гIулакх— е прописка яр, е дефицитни йола продукташ йохкар, кхыдар — хьовзам а ца беш эггара хьалха кхоачашде хьож юрта Совет.

А. Кулебякина тхога дийцар бакъдеш, шоашта юрта Совето, моттигерча боахамо, станичникаша деш долча новкъостала, шоашца лаьцача гIулакха чIоагIа раьза болаш бар Ножай - Юртовски района Байтарки яхача юрта хьалха баьха. хIаьта хIанз укхаза керда вахар дIадоладеш боахка Темиев Висархана, Садуев Басха, Эрсимбиев Мухьмада, кхычар дезал. СихагIа а дикагIа а гIулакх дIагIоргдолаш моттигерча Iаьдалца хаддан за бувзам лоаттабергболаш цар шоашта юкъе цаI уполномоченни хержав. Из ва дийша, хьалха юртарча школа директор хинна саг. Цо дикна аттагIча доакх баха хьабаьхкарий а уж тIаийцарий а гIулакх. ХIаране ер е вож эш, яхаш ада везац.

Во дац цу даькъе хьал кхыча юрташка а станицашка а. ЦIенош хьалдеш боахкача наха гIулакх де кийча я юрташка болх беш йола кооперативаш. Уж я «Строитель» яха гIишлош хьалъю, «Харьковский» яха (Харьковски юрта) шлакобетонни изделеш хьаю, Бороздиновская станице «Илли» яха наIараши кораши хьаду. Шелковской станице «Терек» яха гIишлош хьалъю кооперативаш. Цхьабакъда, укхаза цхьаккха а проблема, новкъарленаш нийслац, аьлча харцахьа хургда. ЦIенош сихха хьалде, гIишлон материалаш нийе наха ахча эш. Пачхьалкхено ссудашца новкъостал ца дой цар из де вIаштIехьдаргдац. ХIаьта районни банке царна ссудаш дала ахча дац. Укхаза новкъостал эш республиканскиорганашкара. Ссудаш далар гIулакх, иштта дIахо а доде вахарах беха нах укх шера тхов-кIийле а йоацаш бисар кхерам ба.

Цхьайола проблемаш шоашта ховшешхь а хьаераш, халахете а, Ножай-Юртовски райисполкома, цу района юртарча Советий, боахамий кулгалхой шоаш ба. Цунна тешалдеш дола цхьа масал доаладергда вай. Бенойи Байтаркии яхача юрташкара Шелковской районе баха дIаболхача Радуев Кизларен Хесилбиев Саймурден дезалашта Шелковской райисполкома председатела цIерагIа дIадохьийтача письмо тIа Ножай - Юртовски райисполкома председатела язду укх тайпара дешаш: «Баха цIауха нах Ножай-Юртовски района учета тIара дIабоахаргба цар Шелковской районе лаьттан участок эцарах тешалдеш дола каьхат хьадахье». Цу тайпара йоазув тIадолаш да укхаза ваха хьамел воагIачоа хьатела письмош а. Законага диллача, шоаш леладер нийса доацалга ца ховш бац Ножай-Юртара кулгалхой. Цудухьа, геттара ийрча, ма дарра дийцача, сийдоацаш хIама да цар хIанз хьовзадаьр.

Е цхьаькха цхьа масал. Шоаш хьалха баьхача тIехьален лаьрхIа хьу, кхыйола кийчъяь гIишлон материалаш йисай хIанз Шелковской районе керда боахамаш Iодехкаш боахкача наьха. Уж чIоагIа накъаяргъяр царна хIанз цIенош хьалдара. ХIаьта ховш ма дий, вай республике гIишлон материалаш, мел йоккха дефицит я.

— Бакъда, уж Iоъараяха карагIдалац тха. Цу гIулакха наькъагIа эшаш дола документаш хьадала тигац юртарча Советаша, — яхаш леткъаш бар сога лакхе аз бийца Ножай - Юртовски района Байтарки яхача юрта бахьа В. Темиев, Б. Садуев, кхыбараш.

Гой шоана, во тIаккхаьчарашта хьовзам бераш, духьаленаш ераш ба цар гIулакха эггара хьалха сагоагIа хила безараш.

Во, сагото тIаккхаьча боахкача наха хьовзам бар меттел, шийна дулуш дола новкъостал цадар а нравственни цIена доаца хIама да. Цар бала лаьгIбергбар, царна эггара чIоагIагIа хIанз эшар наьха къахетам, цар дегай йIовхал я.

Из диц ма далийта, новкъостий!

Ер материал чакхйоаккхаш ца хьоахадеш дита бокъо яц, аьнна хет, сайна дайза цхьаькха цхьа хIама. Лакхе аз белгал ма даккхара, Шелковской района моттигера Iаьдал, къахьегамхой шоашта могар де гIерт баха хьаухача наха дIадехараш, цар дог раьза хиннар дизза кхоачашдара. Бакъда, моттигаш нийслу ца доагIа хIамаш дIа а дехаш, цар цунах кIал бахача юртахошта проблемаш хьаеш, ца йоагIа мухаш еш. Иштта, Курдюковская яхача станице тIанийцар Ножай-Юртара 32 дезал. Юрта Совето массанена а дIанийкъар дикагIйола латтан участкаш. Тхо даха хилар цигача. Юхxе IодоагIаш хий а долаш, гоннахьа гаьнаш а ягIаш хоза моттиг яр ножайюртовцашта хьакъоастаяьр. Шаьрача аре цIенош хьаллара цу тайпара моттиг кхачар аз аьттув хилар лоархIаргдар.

— Цкъарчоа массава а раьза хиннавар шоашта дIаеннача моттига, — хала а хеташ дувц цу юрта Совета председатела Аржинд Клавдия Ивановнас. — Цхьабакъда, цхьа ха яьлча, баьхан малагIа дар а хац, уж юхабаьлар. Тхона кхычахьа хьадекъа лаьтташ яха баьлар.

Х. ШАДИЕВ.